

Щодо державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм НАН України у 2016 – 2019 роках та заходів НАН України з усунення виявлених порушень

Державною аудиторською службою України проведено державний фінансовий аудит виконання бюджетних програм Національної академії наук України за період з січня 2016 року по червень 2019 року. За його результатами підготовлено аудиторський звіт, який разом із коментарями НАН України розміщено на офіційному веб-сайті служби.

Розміщення у відкритому доступі зазначеного звіту викликало низку звернень до НАН України, в тому числі від ЗМІ та громадських організацій, щодо надання додаткової інформації стосовно питань, висвітлених у звіті.

У зв'язку з наведеним Національна академія наук України інформує про таке.

Значна частина зауважень щодо діяльності НАН України, а також виявлених в ході контрольних заходів порушень, що наводяться у згаданому звіті, пов'язана або з наявними прогалинами в законодавстві, що регулює в державі відносини в тій чи іншій сфері, або ж із «авторським» тлумаченням законодавства працівниками Державної аудиторської служби України. Також значна частина висновків, що містяться в аудиторському звіті, є безпідставними, носить оцінювальний, суб'єктивний і упереджений характер, не враховує норми чинного законодавства та судову практику. Так, зокрема, працівники Державної аудиторської служби в окремих випадках беруть на себе не властиві їм функції із науково-технічної експертизи і вказують на дублювання функцій науковими установами НАН України між собою.

Наприклад, аудитори зазначають, що функції і завдання установ Відділення інформатики (серед яких такі відомі наукові установи, як Інститут кібернетики ім. В.М. Глушкова, Інститут програмних систем, Інститут проблем реєстрації інформації, Інститут космічних досліджень тощо) дублюються із функціями новоствореного Міністерства цифрової трансформації України. При цьому не наводяться будь-які посилання на ті чи інші положення відповідних статутних документів.

В іншому випадку на підставі формального аналізу результативних показників за бюджетними програмами КПКВК 6541080 та КПКВК 6541200 аудитори пропонують ліквідувати або передати у підпорядкування МОН України ДНУ «Київський академічний університет», Відділення цільової підготовки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Центр гуманітарної освіти та Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов НАН України, а також ліквідувати згадані освітні бюджетні програми.

Особливе занепокоєння викликає пропозиція аудиторів щодо зміни підпорядкування ДНУ «Київський академічний університет», навчання в якій засноване на так званій системі дослідницького навчання, що має мережеву інфраструктуру і складається зі спеціалізованих кафедр при базових наукових установах та міждисциплінарних центрів досліджень. Така інфраструктура для навчання студентів, де студенти проводять наукові дослідження в лабораторіях

та відділах академічних інститутів разом з провідними вченими, показала себе надзвичайно ефективною для підготовки, насамперед фахівців фізико-технічного, природничого та математичного спрямування з підвищеним творчим потенціалом, у найперших за усіма світовими рейтингами Массачусетському технологічному інституті та Каліфорнійському технологічному інституті в США (а за радянських часів – в Московському фізико-технічному інституті), і саме цей принцип дослідницького навчання покладено в основу концепції розвитку наукової освіти, що активно впроваджується зараз у всіх найрозвиненіших країнах.

За результатами аудиту понад 93 % від загального обсягу виявлених Держаудитслужбою порушень пов'язано з неефективним використанням Академією бюджетних коштів.

Водночас, вагомою причиною, яка, на думку НАН України, загалом знижує об'єктивність та цінність такого висновку, є те, що на рівні нормативних документів на сьогодні відсутні чіткі критерії для визначення неефективного використання коштів, зокрема, якщо йдеться про наукову і науково-технічну діяльність.

На практиці аудиторі формально розглядають досягнуті в ході виконання науково-дослідної роботи результати на відповідність вимогам затвердженого технічного завдання на її виконання. При цьому навіть при невиконанні несуттєвої вимоги роблять висновок про неефективне використання всього обсягу бюджетних коштів, що були спрямовані на виконання роботи.

Або ж роблять висновок про неефективне використання коштів установами НАН України у разі невпровадження результатів, отриманих при виконанні прикладних досліджень відразу по їх завершенні. При цьому ігнорують той факт, що впровадження цих результатів у виробництво потребує додаткових коштів, які щонайменше в 7-10 разів перевищують видатки на виконання прикладного дослідження.

Національна академія наук України провела декілька погоджувальних нарад з представниками аудиту, на яких намагалася обговорити спірні висновки аудиту, навести свої роз'яснення, надіслала до служби свої коментарі та зауваження до проєкту аудиторського звіту. До Держаудитслужби були надіслані листи, в яких [Академія аргументувала та обґрунтувала свої зауваження та заперечення до проєкту звіту аудиторів та самого звіту](#). На превеликий жаль, жодне із зауважень та пропозицій до проєкту і самого звіту не було враховано. Тому НАН України вимушена була надіслати свої обґрунтовані зауваження щодо звіту Держаудитслужби Прем'єр-міністру, міністерствам фінансів та освіти і науки України.

Разом з тим, зрозуміло, що в діяльності Академії в цілому, а також її окремих установ і підприємств безумовно є певні недоліки. Тому НАН України на постійній основі вживає заходів для покращення організації досліджень, посилення зв'язків з виробництвом, вдосконалення системи управління в НАН України, підвищення ефективності фінансового забезпечення, управління об'єктами майнового комплексу.

Конкретні завдання на найближчу перспективу з вдосконалення діяльності Академії визначено постановами Президії НАН України [від 20.11.2019 №286 «Щодо подальшого реформування НАН України з метою підвищення ефективності її діяльності»](#) та [від 15.01.2020 №8 «Щодо подальшого розвитку нормативно-правового забезпечення наукової сфери та вдосконалення структури управління в НАН України»](#). Серед першочергових кроків - завершення оцінювання ефективності наших установ та проведення на основі його результатів оптимізації мережі наукових установ НАН України й скорочення їхньої кількості за рахунок установ, які є неефективними. Передбачені також заходи щодо оптимізації мережі організацій та підприємств дослідно-виробничої бази, удосконалення принципів розподілу базового бюджетного фінансування наукових установ з урахуванням результатів оцінювання ефективності їхньої діяльності. Визнано за необхідне ініціювати започаткування за участі НАН України державних цільових програм розвитку галузей економіки, соціальної сфери та забезпечення обороноздатності країни, внесення цілої низки змін до законодавства в галузі наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. З метою подальшого удосконалення системи управління в Академії створено Науково-технічну раду НАН України та науково-координаційні ради секцій НАН України. Визнано доцільним розширення практики створення при великих установах, які мають статус науково-дослідного інституту, наглядових рад тощо.

Водночас з метою усунення недоліків і порушень, виявлених в ході державного аудиту, відповідно до розпорядження Президії НАН України від 31.01.2020 № 90 «Про заходи з усунення порушень і недоліків, виявлених під час державного фінансового аудиту» Національна академія наук України реалізувала низку додаткових заходів. На сьогодні значну частину виявлених порушень усунуто, а окремі пропозиції Держаудитслужби враховано в діяльності Академії.